

қонақүй және мейрамхана кәсіпорындарының беделіне жетудегі және кірістілігін арттырудағы персоналдың барлық маңыздылығын барабар бағалауға мүмкіндік бермейді.

RESUME

The personnel policy in the restaurant and hotel business is of particular importance, since the quality of service and product in this industry directly depends on the competence, qualifications and motivation of the staff. The main problem of the hospitality industry is the insufficiently effective level of personnel management, which does not allow adequately assessing the entire significance of personnel in achieving prestige and increasing the profitability of hotel and restaurant enterprises.

ОӘК 339

Білім алушы: Жунысханова А.Д., студент

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай аймақтық университеті, Қостанай қ.

Ғылыми жетекші: Байзакова Г.Г., жетекші, э.ғ.м.

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай аймақтық университеті, Қостанай қ.

ӘЛЕМДІК ЭКОНОМИКАНЫ ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САУДА

АННОТАЦИЯ

Мақалада цифрлық технологияларды енгізудің әлемдік экономика мен халықаралық саудаға тигізетін салдары талданады. Цифрлық революция компьютерлендіру, байланыс және ақпаратты өңдеудегі технологиялық инновациялардың арқасында мүмкін болғаны көрсетілген. Цифрлық технологиялар сауда шығындарын азайтатынын растайтын дәлелдер келтірілген. Цифрландыру халықаралық сауданы жеделдетуге көмектесе алатындығы көрсетілген. Талдау көрсеткендей, дамушы елдердің шағын және орта кәсіпорындары мен фирмалары цифрлық технологияларды пайдаланудан көп пайда көреді, бұл осы елдерге әлемдік экспорттағы өз үлесін арттыруға мүмкіндік береді.

***Кілттік сөздер:** цифрлық технологиялар, цифрлық инфрақұрылым, халықаралық сауда, электрондық коммерция, сауда шығындары.*

XXI ғасырдың басы әлемнің жаңа технологиялық дәуірге өтумен ерекшеленді. Бұл дәуір цифрлық технологиялар кешенін (цифрлық ақпаратпен байланысты технологиялар) енгізу мен пайдалануға негізделген цифрлық экономика дәуірі деп есептеледі. Тарих дәлелдегендей, адамдардың өмір сүру салтындағы елеулі өзгерістерге, өзара әрекеттесу, өндіру және тұтыну тәсілдеріне технологиялық инновациялар әсер етті. Бұл сауда шығындарының төмендеуі және халықаралық сауданың ұйымдастырылуы мен құрылымындағы елеулі өзгерістердің орын алуына алып келді. Цифрлық технологиялардың өрлеуі одан да үлкен өзгерістер мен көп мүмкіндіктер беруге уәде береді.

Цифрлық революция компьютерлеу, ақпаратты өңдеу және коммуникациялауда технологиялық өзгерістердің арқасында мүмкін болды. Соңғы 50 жыл ішінде компьютерлердің қуаттылығы мен жылдамдылығының айтарлықтай артуы, олардың құнының күрт төмендеуі және дербес компьютерлердің кең таралуы байқалады. Аталған өзгерістер байланыс желілерінің өткізу қабілеттілігінің тез өсуіне әкелді және бұл интернет пен мобильді құрылғылардың жылдам таратудың маңызды катализаторы болды. Соның көмегімен баламалық нысаннан цифрлық нысанға ақпараттарды жинау, сақтау және талдау жүргізуге болды. Сондай-ақ, ғалымдар бұл технологиялардың мүмкіндіктерін

біріктіре алды. Механикалық және баламалық технологиялардың цифрлық технологияларға өтуі және олардың тез бейімделуі, әсіресе экономиканың ақпараттық және коммуникациялық секторларында, сондай-ақ экономиканың басқа секторларындағы ақпараттық-коммуникациялық технологияларға (АКТ) негізделген қызметтерді белсенді пайдалану цифрлық экономика іргетасын қалады [1].

Жаңа технологиялық революцияның орталығында цифрлық технологиялар оның ішінде Заттар интернеті, Жасанды интеллект, үш өлшемді (3D) басып шығару мен Блокчейн болды. Заттар интернеті- интернетке шығу мүмкіндігімен жабдықталған және өзара бір-бірімен байланысқан түрлі құрылғылардың, жабдықталған датчиктер, сенсорлардың және басқа да бақылау-өлшеу өлшеуіштерінің желісі. Берілген технология көптеген өндірістік және тұрмыстық мәселелерді шешуге көмектеседі, жеткізу тізбегін бақылауға, жабдықтың бұзылуын болдырмауға мүмкіндік береді. Жаңа цифрлық өнімдер мен қызметтерді жылжытуға септігін тигізеді. Заттар интернеті жылдам жаһандық құбылысқа айналууда. 2025 жылға қарай оған қосылған құрылғылардың саны 20 млрд бірліктен асады деп күтілуде. Сәйкесінше, 2025 жылға қарай машиналар/құрылғылар арасындағы байланыстың 2015 жылғы деңгейімен салыстырғанда 2,5 есе жылдам өсуі болжануда. Заттар интернеті қалыптастыратын нарықтың көлемі қазіргі таңда 0,7 трлн долларға жуық бағаланады. 2025 жылға қарай ол 1,7 трлн долларға дейін өседі деп күтілуде.

Жасанды интеллект – компьютердің немесе роботтың адамдарға тән зияткерлік процестерге байланысты тапсырмаларды орындау мүмкіндігі. Бұл – алдыңғы тәжірибе негізінде ойлау, түсіну, жалпылау немесе үйрену қабілеті. Бұл технология арқылы қоймадағы роботты басқаруға болады, өнімді орауды оңтайландыруға, компанияларға біздің қалауларымызды жақсы түсінуге мүмкіндік беріп, бізге арнайы өзімізге арнап жасалған өнімді ұсына алады. Ғалымдардың пайымдауынша, жасанды интелектің жаңа буыны адамның ақыл-ой қабілетінен озық болады. Мұндай технологиялар тауар өндірісі мен қызметтер тиімділігін арттыруда, сонымен қатар жаңа идея генераторы мен инновациялық процестің көмекшісі ретінде пайдалануы мүмкін.

Үш өлшемді басып шығару (3D принтер) – физикалық объектіні жасау процесі үш өлшемді цифрлық модель бойынша кез-келген конфигурация өнімдерді өндіреді және тұтынушылардың өндірісін жақындатуға мүмкіндік береді. Үш өлшемді басып шығару әлеуетті іске асыру мынадай қиындықтар туғызады: күрделі нысандарды құру процесі өте ұзақ, бұл технологияны қолдануды көпшілікке ұсыну үшін көптеген құқықтық мәселелер шешілу қажет.

Блокчейн - операциялар есебінің цифрлық қауіпсіз орталықтандырылып таратылуы. Блокчейнге бір рет енгізілген ақпарат өзгеруі мүмкін емес. Операциялар тіркеліп, сақталып және олардың қауіпсіздігі рұқсат етілген кез келген субъект оңай тексере алады. Блокчейн тауарларды жеткізуді бақылауды жақсартып алады, сауда үдерісін цифрландыруды жеделдетеді және келісімшарттық міндеттемелерді орындауды жеңілдетеді. Аталған технологиялар болашақта сауда шығындарын одан әрі қысқартып және халықаралық сауданы түбегейлі өзгертуге мүмкіндік береді [2].

Цифрлық технологиялардың келуімен және интернеттің маңызды сауда құралына айналуымен әлемдік экономикада үлкен өзгерістер орын алуда, атап айтқанда, жаңа онлайн нарықтар, жаңа өнімдер мен жаңа бизнес модельдер пайда болуда. Осы технологияларға негізделген жаңа технологиялар сатып алушылардың санын көбейтті. Интернеттің және онымен байланысты құрылғылардың кең таралуына байланысты электрондық коммерция қарқынды дамуда және дамып келеді. Сатып алушыларға онлайн-нарықтарға тікелей қолжетімділік көрсетіледі. Сауданың жаңа түрлері ыңғайлы түрде жеткізілуде. Олар нарықтарға оңай шығуға және әртараптандыруға мүмкіндік береді. Нәтижесінде тауарлар мен қызметтердің саны көбінесе шетелден жеткізіледі.

Цифрлық технологиялардың қарқынды дамуына қарамастан ресми деректерде цифрлық экономиканың ақпараттық көлемі өте аз, сонымен қатар оларды елдер бойынша

салыстыруға болмайды. Бірақ, соңғы жылдары пайдалы ақпарат пайда бола бастады. Сонымен, ЮНКТАД Ақпараттық экономика туралы баяндамасында АКТ қызметтерінің үлесін бағалады және әлемдік ЖІӨ-де АКТ тауарларын өндіру 6,5%, ал электрондық сауда (ішкі және трансшекаралық) бойынша соңғы жылдарға қарағанда 25 трлн болды.

Цифрлық теңсіздік- цифрлық экономика алдында тұрған басты қарсыласы. Дамыған және дамушы елдер арасындағы сандық теңсіздік цифрлық экономикадағы басты қиындықтардың бірі. Әсіресе кең жолақты қызметтер мен электрондық сауда платформаларына қол жетімділікке сондай-ақ инфрақұрылым мен құқықтық реттеудің сапасына қатысты маңызды болып қала береді. Цифрлық технологиялар жұмысшыларға әртүрлі жолдармен әсер етеді. Олар жоғары білікті жұмысшыларға сұранысты арттырады және біліктілігі төмен адамдарға төмендетіледі, әсіресе соңғысы жеткілікті болса тек еңбекті үнемдейтін технологиялармен, автоматикамен немесе роботтармен ауыстырылады [3]

Технологиялық инновациялар әрқашан сауда шығындарын төмендетеді. 2000 жылдан 2018 жылға дейін халықаралық саудадағы шығындар 20%-ға қысқарды. Бұл ауысымда технология өз рөлін атқарды. Олар сондай-ақ сауда шығындарын, соның ішінде айтарлықтай көлік және логистикалық шығындарды төмендетуі мүмкін. Бұл өз кезегінде сауда мәмілелеріндегі қашықтық маңыздылығын төмендетуі керек. Кейбір жасанды интеллект қосымшалары сауданы жеңілдетуі мүмкін маршрутты жоспарлауды оңтайландыратын және автономды жүргізуді жеңілдететін тауарлармен роботтарды қолдана отырып, логистикалық шығындарды азайтады.

Цифрлық технологиялар ішкі және халықаралық нарықтардағы экономикалық белсенділікті өзгертті. Олардың кең қолданылуы халықаралық сауда секторларына, соның ішінде сауда-саттыққа қатты әсер етеді. Бұл технологиялық инновациялардың қызметтердің саны артып, шетелге цифрлық түрде жеткізуге мүмкіндік берді. Сонымен қатар, бұл технологиялар жеңілдетіп қана қоймайды, дәстүрлі қызметтердің саудасымен бірге олар жаңа қызметтерге тауарлар саудасын алмастыруға мүмкіндік береді. Бұл сауда халықаралық қызметтердің үлесін арттырады. Сонымен қатар, цифрлық технологиялар қызметтер саудасын жеңілдетуіне байланысты транзакциялық шығындарды азайту және провайдердің клиентке жақын болу қажеттілігін көрсетеді.

Қашықтықтан бақыланатын саладағы инновациялар роботтар мен басқада сату қызметтердің жаңа жолдарын ашады. Қазіргі уақытта бұл технологиялар салыстырмалы түрде қымбат болғанымен, болашақта интернет арқылы басқарылатын арзан роботтар халықаралық контурларды айтарлықтай өзгерте алады.

Дауысты беру сияқты цифрлық технологиялар электронды хаттар мен онлайн платформалар, ұзақ қашықтыққа қызмет көрсету және тағы да басқа қызмет түрлерін көрсетеді. Бұл елдердің артықшылықтары салыстырмалы бәсекеге қабілетті өндірістерге мамандануға мүмкіндік береді. Кейбір зерттеушілер тіпті интернеттің экономикаға терең енуін халықаралық қызмет саудасының қарқынды өсуімен байланыстырды.

Цифрландырудың қызмет көрсету саудасының құрылымына ықтимал әсерін анықтау үшін жеткізілетін қызметтер ауқымын сандық түрде анықтау қажет. Осылайша, цифрлық технологияларды кеңінен қолдану да шығындары азайады және трансшекаралық қызметтерді жеткізуді жеңілдетеді.

Енді қарапайым кодталған тапсырмаларды орындауға байланысты қызметтер туралы айта кетсек (калькуляция, құжаттарды салыстыру, аударма, әртүрлі кеңсе жұмыстары). Соны мен сандық технологияларды пайдалану трансшекаралық жеткізуді жүзеге асыруға мүмкіндік береді және одан да көп күрделі қызмет түрлерін көрсете алады.

ЮНКТАД сарапшылары өз тарапынан мүмкін болатын қызметтер шеңберін анықтады. Ол ақпараттық-телекоммуникациялық технологиялардың (АКТ) көмегімен қашықтықтан жеткізілу. Олардың қатарына телекоммуникация, ақпараттық, маркетингтік, сақтандыру, қаржылық қызметтер, зияткерлік меншікті пайдалану кірді. Бұл қызметтердің көпшілігі шынымен де АКТ қолдану да соңғы бірнеше жыл ішінде көшбасшы болады.

Технологиялық прогресс және трансшекаралық сауда санатына көп қызметтердің ауысуы, қызметтер саудасының салалық құрылымын үнемі өзгертіп отырады.

Сонымен қатар, цифрлық технологиялар тұтынушының тұтынушыға қызмет көрсетуінің өсуіне ықпал етеді. Бірлескен тұтыну-бұл қоғамдық онлайн платформалар арқылы тауарлар мен қызметтерге қол жетімділікті сатып алу және ұсыну (сату) қызметі. Жылдам бірлескен тұтыну қызметтерінің таралуына мыналардың пайда болуы ықпал етеді, ол мобильді қосымшалар сияқты сандық технологиялар.

Онлайн платформаларды қолдана бастағанда шығындарды айтарлықтай төмендететін бизнес-серіктестер, олар уақыт пен қаражатты азайтуға көметеседі (автокөлікті, пәтерді, электрондық техниканы жалға беру). Бұл бизнес тек шағын кәсіпкерлердің пайда табу үшін ғана емес сонымен қатар жеке тұлғалардың жұмысын бастауға ықпал етеді. Мұндай бизнестің таралуының салдарының бірі-сатылатын қызметтер көлемінің өсуі және ұзақ мерзімді тауарлар саудасының төмендеуі цифрлық технологиялар мен интернет ашуда трансшекаралық қызметтерді жеткізудің жаңа мүмкіндіктерін ашады.

Ақпараттық технологиялар өнімдерінің саудасын кеңейту ақпараттық және коммуникациялық қызметтердің негізгі инфрақұрылымын жасайды, бұл оларға цифрлық технологияларды ілгерлету мен бейімдеуде үлкен рөл атқаруға мүмкіндік береді.

Сертификаттауды қажет ететін тауарлар-бұл сертификаттауды және арнайы таңбалауды қажет ететін тауарлар. Олардың сауда көлемі өсуі мүмкін, өйткені цифрлық технологиялар сертификаттау және сәйкестік құжаттарын алу шығындарын азайтады. Нарық қатысушылары арасындағы сенім неғұрлым көп болса, соғұрлым ол жақсы жұмыс істейді. Әдетте бұл азық-түлік тауарлары, ауылшаруашылық өнімдері, сондай-ақ көптеген өнеркәсіптік тауарлар, жоғары сапа стандарттары талап етілетіндер: негізгі металдар, металл конструкциялары, электр және оптикалық жабдық, люкс санатындағы тауарлар, тұтынушылық электроника [4].

Цифрлық технологияның келуінің тағы бір әсері-тауарлардың жеке топтары қызметтермен ауыстырылады. Бұл өнімдерді көшіру және тарату құнын төмендету арқылы, мәтіндер, суреттер, музыка, физикалық сауданың төмендеуіне қарай, жаңа технологиялардың осындай шығармашылық қызмет жүзеге асырады.

Үш өлшемді басып шығару технологияларын жетілдіру цифрландыруды жаңа өнім санатына кеңейте алады. Бұл тиісті тауарлар мен олардың бөліктері мен компоненттерінің саудасын одан әрі азайтады, сонымен бірге ұқсас принтерлермен, сондай-ақ пайдаланылатын материалдармен сауда көлемін үш өлшемді басып шығаруда ұлғайтады. Үш өлшемді басып шығарудың қызметтер саудасына пайдалануын кеңейтуіне әсер етеді. Сонымен, көлік, логистикалық, қаржылық қызметтермен сауда көлемі қысқаруы мүмкін, ал үш өлшемді қызметтермен байланысты қызметтер (жөндеу, проекциялау, оқыту) көрсету айтарлықтай өседі.

Сонымен қорыта келе, цифрлық дәуірдегі бәсекелестік артықшылықтардың дәстүрлі көздері қалай өзгереді және бұл өзгерістердің әр түрлі даму деңгейлі елдер үшін қандай салдары болады деген сұраққа, жаңа технологиялар бәсекелестік артықшылықтар көздері арасындағы тұрақты қатынастарды өзгерте алады деуге болады.

Цифрлық өнімдер саудасында бәсекелестік артықшылықтардың дәстүрлі көздерінен басқа да жаңа артықшылықтар көздері пайда болуы мүмкін. Цифрландырудан туындаған өзгерістерді жақсы түсіну, ашылған мүмкіндіктерді толық пайдалануға және түсінуге мүмкіндік береді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1.Спартак А. Н. Халықаралық саудадағы заманауи трансформациялық процестер. -М.: ВАВТ/ИКАР баспасы, 2018.-456 б.
- 2.Спартак А.Н. Последствия цифровой трансформации для международной торговли// Российский внешнеэкономический вестник.2018, №5, с.7-23

3. Международная торговля: вчера, сегодня, завтра: монография/колл. авторов, отв. ред. А.В. Шишкин.-М.: РУСАЙНС, 2017.-233 с.
- 4 Селезнев П., Соснило А. Шестой технологический уклад и индустриализация // Власть. 2014. № 10. С. 14–23.
- 5.Блиндер А. С. және Крюгер А. Б. Жұмыспен қамтудың балама көрсеткіштері: А. шолу, Journal of Labour Economics 31 (2): 7-128
- 6.Ақпараттық экономика туралы 2017 жылғы есеп: цифрландыру, сауда және даму. ЮНКТАД, 2017.-6,0 б.
- 7.АКТ қызметтері мен АКТ қолдайтын қызметтердің халықаралық саудасы, АКТ бойынша техникалық жазба Даму, № 3, 2015, ЮНКТАД.
- 8.PWC, Consumer Intelligence сериясы: бөлісу экономикасы, 2018/ PWC. com/cis sharing. pdf.
- 9.2018 жылғы технологиялар мен инновациялар туралы есеп. Тұрақты үшін озық технологияларды пайдалану Даму. ЮНКТАД, 2018. - 58 б.
- 10.2013 жылғы әлемдік сауда туралы есеп. Әлемдік сауданың болашағын қалыптастыратын факторлар.ДСҰ, 2013. – 340 б.
- 11.2018 жылғы әлемдік сауда туралы есеп. Әлемдік сауданың болашағы: цифрлық технологиялар жаһандық сауданы қалай өзгертеді. ДСҰ, 2018. – 236 б.
12. Что важнее: реальная или цифровая экономика? // Информационно-аналитический центр (ИАЦ). 12 сентября 2017. [Электронный ресурс] – URL: <https://www.planet-kob.ru/articles/6348> (дата обращения: 14.10.2021).

РЕЗЮМЕ

В статье показано, что цифровая революция стала возможной благодаря технологическим инновациям. Анализируются последствия внедрения цифровых технологии на международную торговлю. Были приведены доводы, подтверждающие, что цифровые технологии снижают торговые издержки. Цифровизация может способствовать ускорению международной торговли. Также, показано, что в цифровую эпоху изменения могут произойти в источниках конкурентных преимуществ.

RESUME

The article shows that the digital revolution has become possible thanks to technological innovations. The consequences of the introduction of digital technology on international trade are analyzed. Arguments have been made to support that digital technologies reduce trade costs. Digitalization can help accelerate international trade. Also, it is shown that in the digital age, changes can occur in the sources of competitive advantages.

УДК 658.7 : 658.8

МРНТИ: 06.81.55

Обучающийся: Ералиева А.Ш.,

**НАО «Казахский национальный аграрный исследовательский университет»,
г. Алматы,**

Научный руководитель: Смаилова Ж.П., профессор, к.э.н., КазНАРУ

ОСОБЕННОСТИ ЛОГИСТИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ОРГАНИЗАЦИЯХ АПК

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются значение и мотивы применения логистического подхода в деятельности предприятий агропромышленного комплекса на современном этапе развития экономики. Дается определение логистики согласно государственного стандарта Казахстана. Приводятся задачи, которые необходимо решить при применении